

Andrej Ivanuša

ZAVIHEK: ZANIMIVOSTI

NADNASLOV: Tehnološko - informacijski 'komunizem'

NASLOV: **DUH ČASA ALI ZEITGEIST**

PODNASLOV: Ali je mogoče zamenjati sedanji socialno-ekonomski sistem?

S pojmom 'zeitgeist', ki je vzet iz nemške filozofske šole, opisujemo novodobno gibanje, ki verjame, da je 'tržno gospodarstvo' preživela ekonomska oblika. Zamenjamo ga lahko z modelom, ki temelji na skrbni uporabi zemeljskih virov in čvrstih znanstvenih metodah. Verjamejo, da je mogoče ukiniti kredite in dolgove, menjavo in prodajo dobrin, plače in zasebno lastnino ter najpomembnejše, profit.

Zveni dokaj znano, kaj ne? Nekaj desetletij smo živeli v deželi, ki je svojo ekonomijo temeljila na podobnih idejah. Če je mogoče zagovarjati 'univerzalni temeljni dohodek' (članek v reviji Denar, marec 2013), je mogoče zagovarjati še kaj bolj radikalnega, kar bi človeško družbo spremenilo v temeljih.

Člani gibanja Zeitgeist menijo, da je sedanji socialno-ekonomski sistem popolnoma nedelujoč in ga je potrebno menjati s sistemom, ki temelji na učinkoviti in skrbni izrabi zemeljskih dobrin ob pomoči sodobne, predvsem informacijske tehnologije. S tem bi dosegli stabilen trajnostni razvoj človeške družbe. Osnovna ideja temelji na tem, da se posebna skrb posveti obnovljivim virom energije, pametni porabi hrane in dobrin, ki so popolnoma brezplačno na voljo in se razdeljujejo ob pomoči naprednih informacijskih rešitev. Skratka, nekakšna različica 'tehnološko-informacijskega komunizma'.

ŠOLA V DUHU ČASA

Pojem 'zeitgeist' izhaja iz filozofskih spisov Georga Hegla, čeprav on ta pojem ni uporabil v tem smislu. Zapisal je, da »nihče ne more ubežati svojemu času, duh njegovega obdobja je tudi duh njegove osebnosti.« Najprej so s tem pojmom označevali vpliv kulturnega vzorca na arhitekturo, umetnost in modo. Pojem so uporabljali tudi drugi filozofi (Herder, Spencer, Voltaire, itn.).

Najbolj zgodnja interpretacija pojma je vidna v hindujski sveti knjigi Bhagavad Gita, kjer je govora o bogu časa, ki se imenuje Kāla. Ko se ta premakne v neko smer, potem so tudi vse sile sveta poklicane, da se gibljejo v njegovem toku in njegovi smeri ter dosežejo določen cilj. Med gibanjem tudi te sile usmerjajo začetnika gibanja k temu cilju, podobno, kakor ocean vali svoje valove.

Tudi sedanje 'slovenske vstaje' se odvijajo v skladu s socialnimi teorijami v sistemu zeitgeist. Sociologi, ki zagovarjajo teorijo 'značilnih vzorcev' (traits), prav tako uporabljajo za osnovo ta duh časa. Menijo, da človek ravna v skladu z določenimi vedenjskimi, miselnimi in emocijskimi vzorci. Ti so zelo stabilni, ne glede na to, kaj se posamezniku dogaja in kako se spreminja (Gordon Allport in nasledniki). Nekatere osebe so 'rojeni' vodje. Vendar se ta njihova lastnost ne prikaže toliko časa, dokler ni nekako v skladu z duhom časa. Tako jih veliko ostane omejenih na svoj majhen krog sodelavcev ali pa se nikoli ne izkažejo s to lastnostjo. Pri nekaterih pa pride do nekakšnega 'zlitja' njihovih individualnih lastnosti, ki izhajajo iz njihovega socialnega okolja, z družbeno situacijo in jih 'naplavi' kot vodje. Ta postopek ni trenuten in je velikokrat podvržen napačnim 'ribam na suhem'. Vendar na koncu nekako prevlada duh časa in premik v družbi se zgodi.

PROJEKT VENUS IN NAVDUŠEN FILMAR

Gibanje sta pričela Jacque Fresco, samo-izobraženi strukturni inženir, industrijski oblikovalec in futurist, in Roxane Meadows, ilustratorica in portretistka. Izdelala sta 'projekt Venus', ki sta ga poimenovala po mestu Venus na Floridi v ZDA. Bila sta 'bog časa Kāla', ne da bi se tega prav zavedala. Leta 2002 sta izdala knjigo ***The Best That Money Can't Buy*** (Najboljše, kar ne morete kupiti z denarjem) v kateri je opisana njuna ideja. Zamislila sta si, da se družba prestrukturira na osnovi novega teoretičnega projekta imenovanega 'ekonomija na osnovi zemeljskih virov' (resource-based economy). Ker je zdaj že večina zemeljskega prebivalstva meščanov, je v knjigi izdelan projekt samozadostnih mest, ki so energijsko varčna (obnovljivi viri) in v njih oblast deluje kot kakšen upravljavec naravnih virov ob pomoči napredne informacijske tehnologije in avtomatizacije. Globalni socialno-ekonomski sistem temelji na socialni kooperaciji in na znanstvenih metodah.

Peter Joseph (neodvisni filmar in socialni aktivist iz ZDA) je leta 2007 izdelal dokumentarni film *Zeitgeist: The Movie*. V njem je prikazanih več zarotniških teorij. S samim gibanjem Venus ta film še ni imel nič skupnega, vendar je med drugimi prikazal teorijo zarote 'svetovne vlade'. Ta pravi, da svetu vlada le peščica skorumpiranih in pogoltnih bankirjev, ki obvladujejo medije in mednarodni monetarni sistem, da zadostijo svoji bolni ambiciji grabljenja vedno večjih kupov denarja.

Nato je leto dni kasneje naredil naslednji dokumentarec *Zeitgeist: Addendum*, v katerem je svoje zanimanje usmeril na mednarodni monetarni sistem. Ta film pa se že naslanja na projekt Venus. Ob tem je tudi sam začel zagovarjati te ideje in je organiziral skupino isto mislečih zanesenjakov *Zeitgeist Movement* (gibanje Duh časa). Dokumentarec je dopolnil in ga leta 2010 prikazal kot *Zeitgeist: Final Edition*.

Leta 2011 je sledil še tretji dokumentarec *Zeitgeist: Moving Forward*. V njem je Peter Joseph teatralično najavil, da bo ta film spremenil človeško vedenje, tehnologijo in racionaliziral človeško družbo. Ob tem je na voljo še 220 strani dolg priročnik v katerem so navedeni viri in raziskovalne metode za izdelavo filma.

TRIJE KORAKI DO PROPADA

Gibanje *Zeitgeist* skladno z dokumentarcem *Zeitgeist: Addendum/Final Edition* trdi, da je denar nepotrebna in zarjavela ostalina socialne družbe preteklosti. V filmu je prikazano kako se v ZDA 'ustvarja' denar iz 'ničesar' na podlagi nekakšnega 'finančnega kolesa' med vlado in centralno banko. Tako se ustvarja večni krog obresti in inflacije. Sklep je, da denar in dolgovi niso povezani. Pojasnjeno je zakaj se zvezni ameriški dolg vedno bolj povečuje. V nadaljevanju je prikazana vloga ZDA v državah latinske Amerike in kako je vlada povezana z multinacionalkami, ki delavce tretjega sveta spreminjajo v ekonomske sužnje.

Menda so potrebni trije koraki. Prvi je, da se da tako visoko posojilo, da ga ne bo mogoče nikoli odplačati. Drugi je uporaba International Monetary Found (IMF) ali World Bank (Svetovne banke za razvoj), ki od države neplačnice kreditov zahtevata nove pogodbe in preoblikovanje kreditov ter druge denarne ukrepe. Ker navadno temu sledi devalvacija domače valute, so naravni viri v 'napadeni' državi na voljo po zelo nizkih cenah, javne službe in koncesije se prodajo multinacionalkam (upravljanje z vodnimi viri, s smetmi, javnim transportom, itd.). Od take države se tudi zahteva, da sodeluje v 'mednarodnih vojaških ali policijskih silah', ipd. Če ti ukrepi ne zadostujejo, se vržejo vlade s pučem, vojaškim udarom, itd. Pri tem se uporabijo poklicni morilci, tajne enote

komandosov, ob tem se organizirajo demonstracije in podkupijo lokalni zdravharji in politiki. Najbolj značilni primeri so Gvatemala, Ekvador, Panama, Venezuela (pred Chavezom), Iran (za časa kralja Reza Pahlavija), itd. Tretji korak je seveda neposredno vojaško posredovanje. Najbolj značilen primer zanj je zagotovo Irak.

Da bi presegli takšno politiko in družbo je potrebno spremeniti socialno-ekonomski sistem. Tukaj se člani gibanja obrnejo na projekt Venus. V njem je Fresco zapisal, da za svoboden trg in sodoben kapitalizem niso značilni učinkovitost, obilje in človečnost ter varovanje zemeljskih virov. Kapitalizem samo hlepi za dobičkom redkih posameznikov, ki jih ne zanima, da čez nekaj časa ne bo nič ostalo na Zemlji, kar bi lahko uporabili za preživetje. Takšen sistem razvija samo tisto tehnologijo, ki prinaša trenutne koristi, na dolgi rok pa povzroča bedo velikega števila ljudi, preti uničenju civilizacije in človeške družbe ter degradira okolje. Na probleme pa se odzove le s tistim, kar najbolje zna. Rešuje jih le, če bo denar znova 'delal' denar.

Vse to izvira iz globalne ignorance in simbiotičnega sistema človeških institucij: političnih, monetarnih (gospodarskih) in religiozних združb. Vse skupaj pa podpira nevednost in neznanje skupin, ki so izven tega trojčka. Te sicer vedo, da je potrebno nekaj spremeniti. Zato zahtevajo spremembe kar tako 'čez palec' in lokalno, največkrat z nasilnimi demonstracijami in predlagajo le delne in nepopolne rešitve. Večinoma le zamenjajo eno institucijo z drugo, ki pa bolj ali manj še naprej deluje v prejšnjem duhu časa.

Pristaši gibanja torej vidijo rešitev v tem, da pričnemo bojkotirati banke, plačevanje z denarjem, da ne poslušamo glavnih novinarskih agencij, da ne zaupamo več časopisom, televiziji in internetu. Skratka, odpovejmo se denarju in ne poslušajmo to, kar nam pravijo nosilci sodobnega kapitalizma.

OSNOVE NOVE SOCIALNE EKONOMIJE

Kako to storiti? Saj se ne moremo kar tako vrniti v kameno dobo in tovoriti s seboj 100 kamnitih sekir, da jih zamenjamo za nekaj vreč žitnega zrnja!

Odgovor na to, pravijo zeitgeistovci, je sodobna informacijska tehnologija in avtomatizacija. Denar je le vmesno menjalno sredstvo. Ob 'izumu denarja' smo 100 kamnitih sekir zamenjali za okrogle ploščice z vzorci iz zlata ali srebra. Te pa smo naprej zamenjali za nekaj vreč žitnega zrnja. V kolikor na vse skupaj pogledamo širše, je vsa človeška dejavnost praktično izkoriščanje virov (rude, rodovitna prst, rastlinstvo, živalstvo, voda, zrak), nekakšno črpanje in preoblikovanje virov planeta Zemlje. Pri tem uporabljamo dve človeški lastnosti: znanje in ročno spretnost. Vse to skupaj je 'denar', če vse opišemo z vmesnim menjalnim sredstvom. Torej denar ne more 'delati' denar in je vse okrog kreditov, obresti in dolgov 'neumnost'. Sodobna tehnologija nam omogoča, da takoj vidimo, kje je kamnitih sekir preveč in žitnega zrnja premalo. To potem lahko uravnatežimo ob pomoči sodobne tehnologije. Torej je lahko naše 'vmesno menjalno sredstvo' informacija. Te pa ne moremo posojati in od nje pričakovati obresti!

V osnovi je gonilo človeške vrste pet potreb: da ne bomo lačni/žejni, prezeblji, premočeni, pojedeni in da bomo imeli potomce. Vsakdo bi moral imeti zagotovljeno, da bo lahko uresničil te potrebe. Sedanji sistem proizvaja viške hrane, ki jih tudi nepravilno deli. Ob tem je marsikdaj ta hrana neracionalno proizvedena le zato, da proizvajalcu prinese čim večji dobiček. Na primer, nedavna afera s konjskim mesom v lazanjah. V nič je šlo na desetine ton hrane, ki ni bila oporečna, temveč je bila le 'napačno' deklarirana. Nikjer ni bilo dokaza, da je kaj narobe s konjskim mesom v lazanji. Narobe je bilo le to, da na lističu ni pisalo, da je v jedi 3% konjskega mesa!

Zagotovo je nekaj narobe z družbenim sistemom, kjer banke posojajo lepo potiskan in oblikovan papir (denar) zato, da je nekdo kupil popisan kos papirja z obljubo (obveznica, delnica), da bo zanj nekoč mogoče dobil še več lepo potiskanega in oblikovanega papirja (denar). A porabiti bi ga moral za izboljšanje proizvodnih postopkov ali za postavitev nove proizvodne linije. Zeitgeistovci pravijo, da takšen sistem zagotovo vodi samo v eno smer – hiperinflacijo, zastoj gospodarstva in v totalno degradacijo družbe in okolja.

IZMERIMO ZEMLJO IN UKINIMO DENAR

Ekonomija zemeljskih virov temelji na premisi, da moramo najprej izmeriti Zemljo. Človeška civilizacija mora najprej popisati vse vire, določiti lokacijo in izmeriti njihovo količino. Sledi ocena njihove izdatnosti in možnosti izkoriščanja. Na drugi strani je potrebno postaviti postopke in metode, kako te vire porabljati. Ob tem je merilo vsega človek. Določiti je potrebno osnovne elemente in količine, ki jih lahko posameznik porabi. Pri tem je potrebno upoštevati varovanje okolje in potrebe za preživetje rastlinskih in živalskih vrst, saj ljudje nismo sami na tem planetu.

Distribucijo dobrin je potrebno urediti lokalno. Odklenkati mora, na primer, prevozu paradiznika čez pol sveta, ali izdelavi istih kavbojk v šestih državah na vseh koncih planeta, itd. Reciklaža vseh odpadkov mora biti 100%, transport ljudi je potrebno optimirati, vsa prevozna sredstva morajo biti javna. To med drugim pomeni, da avtomobil ne more biti več zasebno prevozno sredstvo. Načrtovanje mest mora biti strogo in vedno v funkciji optimalnega delovanja celotnega sistema. Vsa mesta se skrbno načrtujejo in sčasoma bodo postala podobna. Mesto mora delovati kakor uravnotežen stroj. Za to potrebujemo avtomatizacijo in informacijsko tehnologijo.

Večina proizvodnje dobrin je avtomatizirana in brez človeškega vpletanja. Ljudje se ukvarjamo le z načrtovanjem, vzdrževanjem in socialnimi ter drugimi uslugami. Distribucija dobrin je prepuščena skrbno načrtovanim informacijskim sistemom. Uporaba nafte za pogon se mora zmanjšati na minimum. Potrebno je racionalizirati človeška bivališča. Zeitgeistovci menijo, da ima vsakdo za bivanje dovolj eno stanovanjsko enoto.

Lahko jo delimo z drugimi, če smo na potovanju. Tako nam bo dodeljeno stanovanje nekoga drugega, ko bomo na dopustu v tujini. Naše stanovanje pa bo med tem zasedal tujec, ki je prišel na obisk v naše mesto. Z dosledno uporabo informacijske tehnologije je to mogoče in relativno enostavno izvedljivo.

V dokumentarcu avtor poziva ljudi, da naj gredo v banke. Naj dvignejo ves denar in ga pred banko spustijo v veter. Denar nima vrednosti. Denar ne pomeni ničesar. Denar je nič, obljuba nečesa, kar ni bil nikoli.

PRVI INTERNETNI KULT

Vsi trije filmi so dosegljivi na Youtube in imajo po več milijonov ogledov. V letu dni je močno naraslo število ljudi, ki aktivno razpravljajo, kako bi bilo mogoče idejo udejaniti. Zeitgeist je tako postal prvi internetno ustvarjen kult. Del tega gibanja je tudi slovensko društvo Duh časa.

Na internetu najdemo tudi mnogo ugovorov in resnih študij, ki zagovarjajo idejo ali pa so proti njej. Resni analitiki so temeljito pregledali predvsem zadnji film. Največkrat ugovarjajo, da je ekonomski model zelo luknjičav, da je boljšega že zdavnaj izdelal Karl

Marx, ki je tudi bolje analiziral delovanje kapitalizma kot sistema. Tudi preoblikovanje sedanjega sistema v novega je v filmu zelo slabo obdelano.

Marsikateri gledalec pa ugotavlja, da je film narejen tako, da deluje kot nekakšna satira na tehnološko utopijo. A velika večina v filmu vidi začetek novih družbenih idej, ki so privrele na plan potem, ko je v svetu propadla ideja socializma v vzhodnem bloku. Želijo spet 'dobro vino', a brez stranskih učinkov.

V gospodarski in ekonomski krizi sedanjega sistema je jasno, da je nekaj le potrebno storiti. Tako več ljudi kot sicer išče in razvija ideje, ki bi naj 'popravile' družbo, ekonomijo, gospodarstvo ali državo, pa tudi svet kot celoto. Znova je v ospredju zamisel, da je potrebno racionalizirati družbo, bolje prerazporediti ustvarjeno bogastvo in skrbneje ravnati z viri, ki jih nudi planet Zemlja.